

Framen: 'zzp'er, zelfstandig zonder poen en pensioen'

DKCI-serie 2017: 'Gezichten van armoede'

In de reeks artikelen over 'Gezichten van armoede' belichten we in dit artikel de zzp'er. De zzp'er is een zelfstandige zonder personeel. Zzp'ers vormen een gemêleerde groep die actief is in de breedte van de arbeidsmarkt. Direct zichtbaar in het straatbeeld zijn met name de zzp'ers die in horecagelegenheden met een laptop aan het werk zijn. In dit artikel gaan we specifiek in op de groep zelfstandigen die, door economische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, min of meer gedwongen is om als zelfstandige aan de slag te gaan. Met name onder hen speelt de kwestie van armoede.

Zelfstandigen zonder personeel

In de jaren tachtig werd de term 'zzp'er' (zelfstandige zonder personeel) geïntroduceerd. In 1988 waren er 1.600 zzp'ers, een jaar later was dit aantal al verdubbeld. Nu zijn er bijna een miljoen zzp'ers die werkzaam zijn in zeer uiteenlopende beroepen en functies. Eén van de oorzaken van de stijging van het aantal zelfstandigen is dat bedrijven steeds minder werknemers in vaste dienst hebben. Bedrijven besteden steeds meer taken uit en vragen van hun werknemers grotere flexibiliteit in arbeidsuren en werktijden. Een specifieke groep onder zelfstandigen zijn werknemers die door hun werkgevers gedwongen worden om als zzp'ers verder te gaan. Men wordt ontslagen en krijgt de 'keus' om als zzp'er terug te komen. Aan de feitelijke relatie of inhoud van het werk verandert niet veel. Aan de juridische constructie wel, met alle gevolgen van dien. Er zijn exemplarische voorbeelden voor dit soort gevallen te vinden in met name de thuiszorg, het vervoer en de bouw. Onderzoek naar dit fenomeen laat zien dat 9 procent zegt

zzp'er te zijn geworden omdat men geen geschikte baan in loondienst kon vinden. Voor 8 procent was werkloosheidsdreiging het motief om zzp'er te worden. Gesteld mag worden dat 17 procent van de zzp'ers gedwongen als zelfstandige werkt. Ze zijn vaak werkzaam in sectoren waar weinig banen zijn of zitten in groepen die het lastig hebben op de arbeidsmarkt (starters, ouderen, allochtonen). Deze groep wordt ook wel 'schijnzelfstandigen' genoemd, die hun taken vooral uitvoeren voor en binnen één bedrijf, maar vaak onder slechtere arbeidsvoorwaarden.

Een kwetsbare groep zzp'ers

In een recessie, zoals die vanaf 2008, neemt het aantal zzp'ers toe. Veel mensen zijn in die periode ontslagen. Ze komen na verloop van tijd in de bijstand en beginnen uit noodzaak voor zichzelf. In feite zijn deze mensen verborgen werkloos,

aangezien zij eigenlijk in dienstverband willen werken of meer uren werk willen. Daarnaast is er sprake van armoede onder zzp'ers, omdat de groep zelfstandigen aan de onderkant van de arbeidsmarkt niet in staat is de klappen van een crisis in hun inkomen op te vangen.

Door de krapte van het aantal beschikbare opdrachten en doordat zzp'ers opdrachten accepteren tegen (te) lage vergoeding, is er bij velen sprake van (verborgen) armoede. Van de huishoudens met een ondernemer als kostwinner, leeft 15 procent onder de armoedegrens, tegen 3 procent van de huishoudens met een kostwinner in loondienst. Extra risico lopen alleenstaande ondernemers en niet-westerse allochtone ondernemers. Van de startende ondernemers die hun bedrijf beëindigen heeft 10 procent een problematische schuld. De veranderde juridische constructie, waarbij zzp'ers van werknemer zelfstandig ondernemer worden, leidt er ook toe dat een deel van hen vaak niet of slecht verzekerd is tegen arbeidsongeschiktheid en werkloosheid en onvoldoende of geen pensioen opbouwt. Zzp'ers zijn, zoals het heet, niet goed ingesloten in het sociale stelsel, bijvoorbeeld doordat ze niet zoals werknemers automatisch verzekerd zijn tegen arbeidsongeschiktheid, hetgeen tot 2004 nog wel het geval was. En particuliere verzekering tegen arbeidsongeschiktheid is voor veel zzp'ers onbetaalbaar. Stress is onder zzp'ers over het algemeen hoger dan bij werknemers. Een grote stressfactor is de economische onzekerheid, zeker bij degenen die (niet geheel vrijwillig) voor zelfstandigheid hebben gekozen in slechte economische omstandigheden. Onzekerheid over hun inkomen is in het algemeen een stressfactor onder zzp'ers. Specifiek maakt men zich zorgen om het verliezen van hun bedrijf. De emotionele reacties op stress zijn vaak frustratie, woede, gevoelens van angst en depressie.

Parochies en pci'en

Via het 'Knooppunt Kerken en Armoede' onderzoeken de christelijke kerken om de twee jaar de hulpverlening bij armoede door diaconieën, parochiële caritasinstellingen (pci'en) en andere kerkelijke organisaties in Nederland. In het onderzoek van 2009 verschijnt de zzp'er in de top 10 van de meest genoemde groepen in financiële

problemen (1 procent). In de onderzoeken van 2013 en 2015 is het aandeel van de zzp'er gestegen naar 11 procent en 13 procent. Dit betekent dat in 2015 één op de acht personen die in financiële problemen verkeert en die een beroep doet op kerkelijke steun, zzp'er is. Veel pci'en in ons bisdom ondersteunen zzp'ers die om uiteenlopende redenen een beroep op de pci doen. Parochies en pci'en zouden bijzonder attent moeten zijn op een, nog niet genoemde, kwetsbare kant van het zzp'er-schap. Veel zzp'ers in kleine 'baantjes' houden het hoofd boven water omdat de partner kostwinner is. Als door overlijden of scheiding het inkomen van de partner wegvalt, dreigt voor veel zzp'ers een bestaan in armoede. Met alle financiële, lichamelijke en psychische gevolgen van dien. Dit raakt ook kinderen in deze gezinnen. De alleenstaande zzp'er is bijzonder kwetsbaar wanneer het inkomen afkomstig is uit een klein en slecht betaald ondernemerschap. Hoe willen parochies en pci'en deze mensen bijstaan?

door Herman Rolfes, diocesaan diaconaal werker

